

Historie a vývoj organizace veřejné správy na území dnešní České republiky. Reforma organizace veřejné správy v České republice

MP313K Úvod do studia veřejné správy

**4. přednáška 20. 10. 2016
JUDr. Lukáš Potěšil, Ph.D.**

Osnova přednášky a její cíl:

- **Historie a vývoj organizace veřejné správy na území dnešní České republiky** (středověk, absolutistický stát, veřejná správa v 19. a 20. století, veřejná správa za 1. republiky, Protektorátu a v letech 1948 až 1990).
- **Reforma organizace veřejné správy v České republice** (vývoj od roku 1989, moderní historie veřejné správy v České republice a její modernizace, reformování organizace veřejné správy).
- **Cíl:** cílem této přednášky je přiblížení historie organizace veřejné správy a její vývoj, který je nezbytný k pochopení současného stavu a pro směřování dalšího možného vývoje. Kromě toho by studenti měli být seznámeni s recentním vývojem veřejné správy a její organizace.

Co už o veřejné správě víme

- Soustava (**veřejnoprávních**) subjektů a vykonavatelů, kteří **uskutečňují veřejnou správu (ve veřejném zájmu, správa veřejných záležitostí) a realizují jí v některé ze stanovených forem či daným způsobem**
- **Veřejná správa je duálním pojmem**
  1. **Materiální/funkcionální/dynamické pojetí – (správní) činnost „CO ?“, resp. JAK – jako tzv. **dobrá správa**,**
  2. **Formální/organizační/statické pojetí – organizace „KDO ?“, vypovídá o **subjektech a vykonavatelích** veřejné správy**
  - 3.

Veřejná správa jako státní správa a samospráva

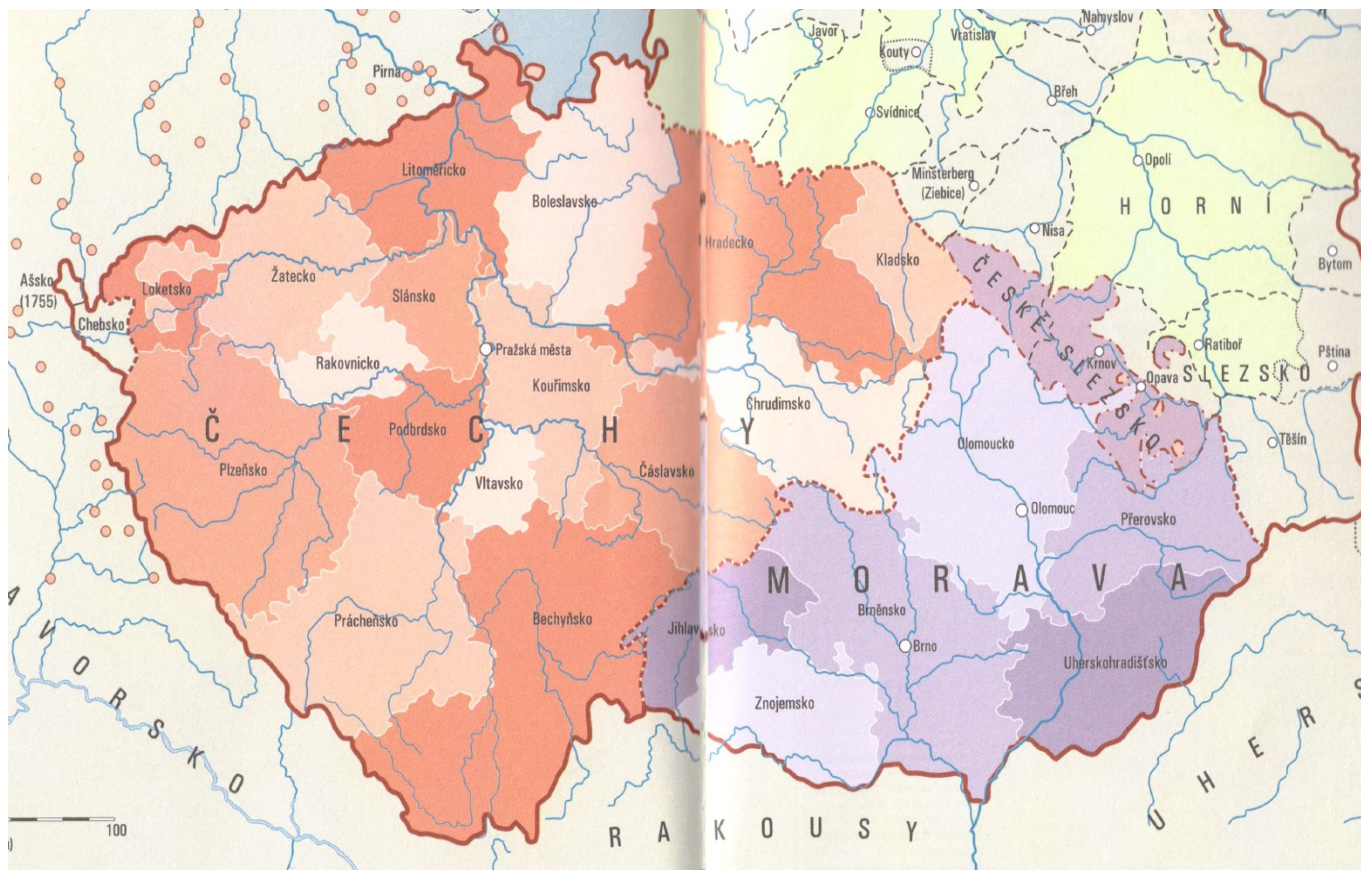
▪ Veřejná správa

- 1) **Státní správa:** subjektem je stát, vykonavatelem jsou orgány státu (orgány státní správy), a to jednak jako tzv. **přímí vykonavatelé** a **nepřímí vykonavatelé** (nejde o orgány státu, ale zákonem jsou pověřeni k výkonu státní správy – tzv. **přenesená působnost**, např. obecní a krajský úřad); **správa záležitostí státu přímo státem, jménem státu a v zájmu státu**
- 2) **Samospráva:** subjektem jsou **obce, kraje a veřejnoprávní korporace**, vykonavatelem jsou jejich **orgány** (tzv. samostatná působnost, rada, zastupitelstvo, starosta); **správa částí veřejných záležitostí těmi, jichž se bezprostředně týká;**
  - a) **územní** (ústavně a mezinárodně zaručena) a
  - b) **zájmová** (profesní)

Vývoj veřejné správy ve středověku

- **Středověký stát:** hradská správa, družina kolem panovníka, výkon úřadů, lenní systém a správa - patrimonialní (správa ze strany šlechty),
- **Stavovská monarchie:** dvorské úřady a vliv šlechty (budoucí ústřední orgány), není dělba moci, patrimonialní (správa ze strany šlechty), správa a krajská správa, samospráva měst a univerzit, cechy

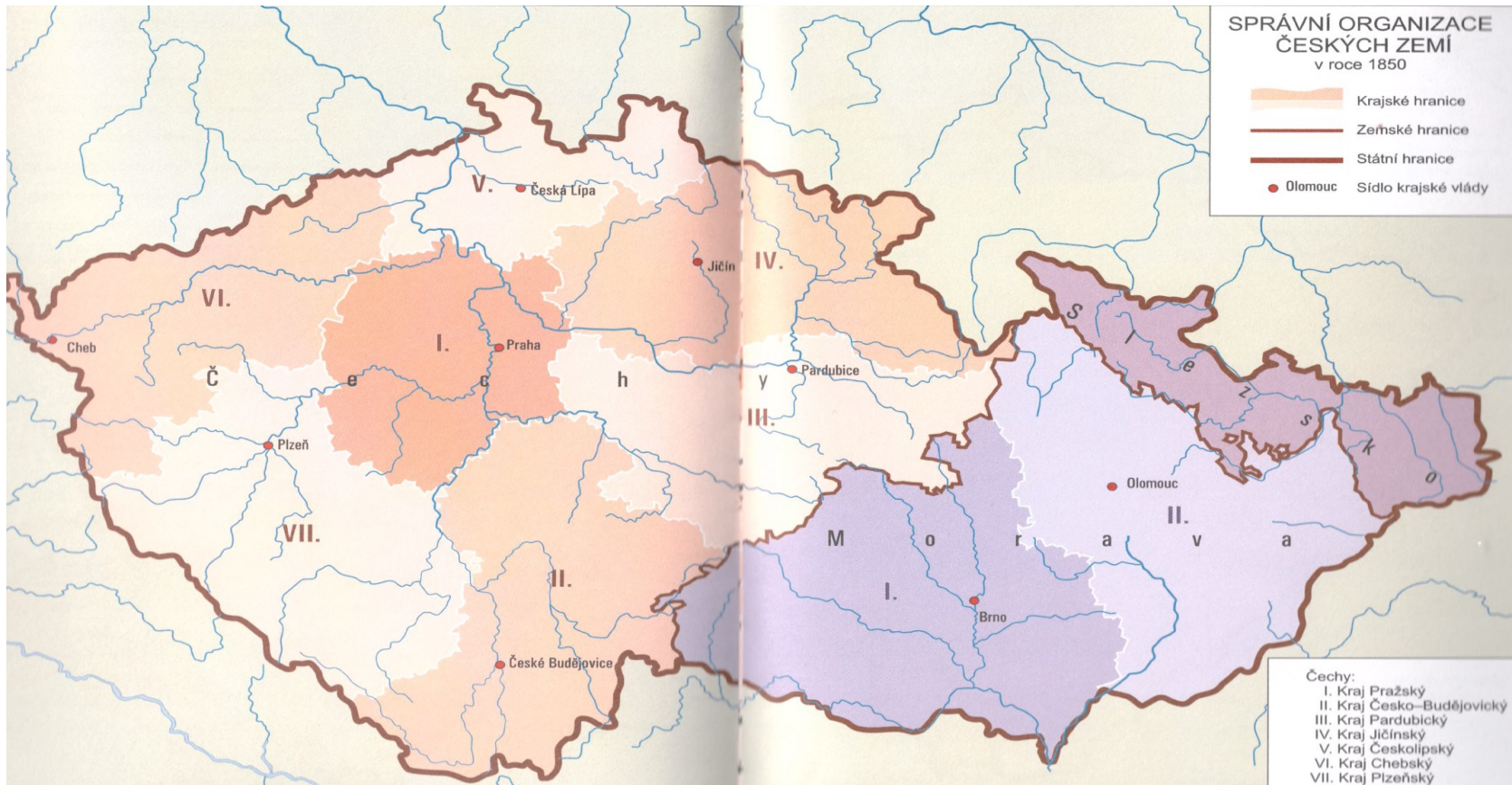
Vývoj veřejné správy ve středověku

Vývoj veřejné správy v období absolutismu

- odstranění vlivu stavů na řízení státu, **krajská a zemská správa** (hejtman/místodržitel), **patrimoniální správa**
- **Reformy Marie Terezie a Josefa II.** – úřednický aparát (byrokracie), rozvoj **nauk o veřejné/policejní správě** (J. Sonnenfels), centralizace,

Vývoj veřejné správy v období absolutismu

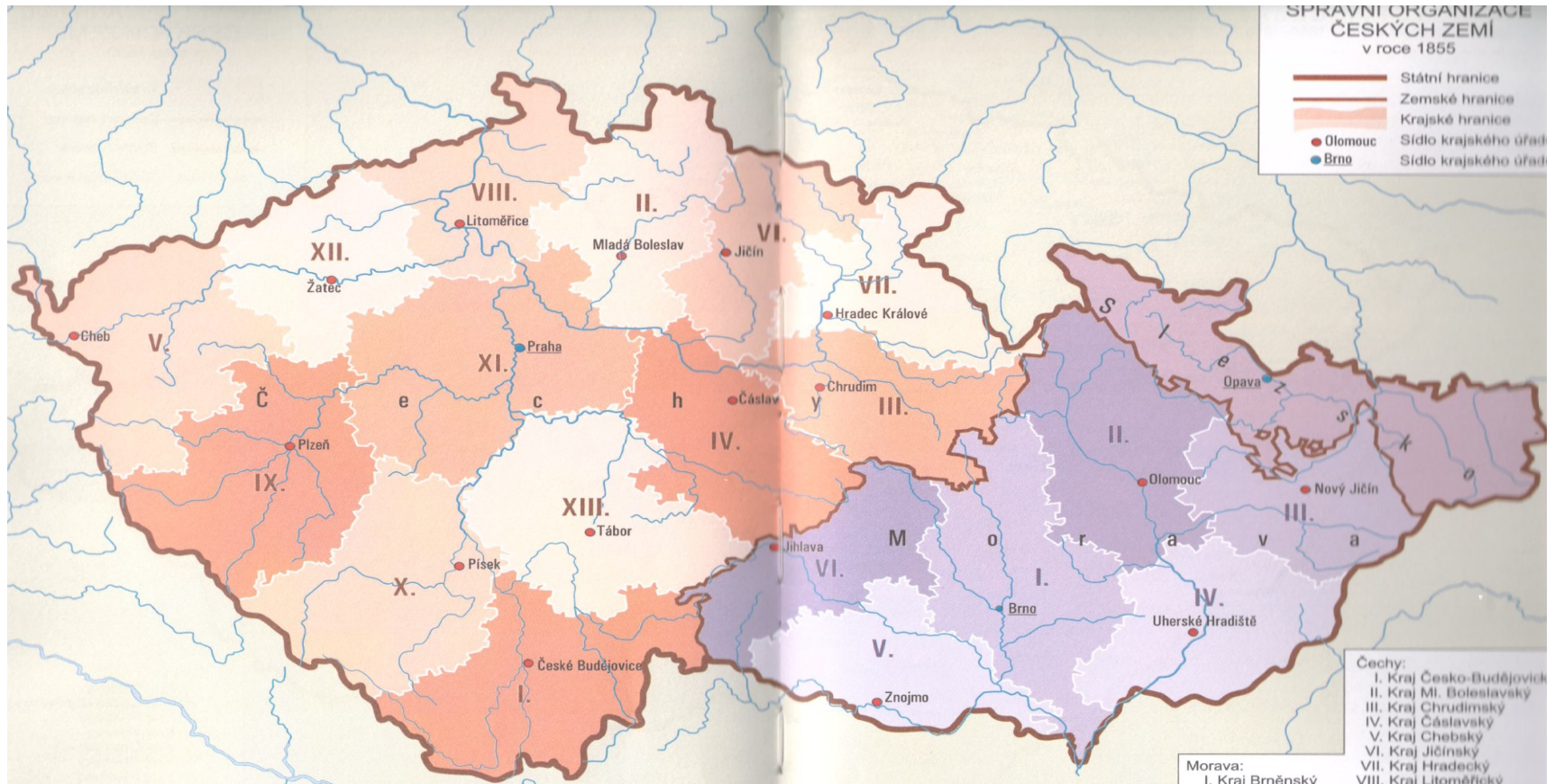
Vývojové etapy veřejné správy

- 1848 – 1918
- 1918 – 1938
- 1938 – 1939
- 1939 – 1945
- 1945 – 1948
- 1948 – 1960
- 1960 - 1989
- 1989 – 2002
- 2003 - současnost

Vývoj veřejné správy v 19. století

- Dubnová (Pillersdorfova) ústava, 1848 – zrušení poddanství (člověk poddaný – člověk občan)
- **Březnová (Stadionova) ústava 1849** – územní samospráva, zavedení jednotného státního území pro celou monarchii, členění na jednotlivé země, zavedení **obecní samosprávy**
- **Silvestrovské patenty 1851** - návrat k absolutismu, zavedeno dělení na obce, okresy, kraje a země
- **Říjnový diplom 1859**
- **Únorová ústava 1861** – zemské zřízení a zemská samospráva, parlament
- **Prosincová ústava 1867** – ministerstva, zrušena patrimoniální správa a zavedena územní samospráva, počátek koexistence **státní správy a samosprávy**, existence **správního soudnictví**

Vývoj veřejné správy v 19. století

Vývoj veřejné správy v 19. století

- Obce – prozatímní zákon o obecním zřízení 1849 „**základem svobodného státu je svobodná obec**“, přirozená (samostatná působnost) a přenesená působnost

Vývoj veřejné správy v 19. století

- **Zeměpanská** (státní) správa: **okresy** (nejnižší složka, v čele okresní hejtman), **kraje** (neefektivní – zrušeny) a **země** (v čele místodržitel)
- **Samospráva**: **obecní** (obecní výbor, obecní představenstvo, starosta), **okresní** (okresní výbor, okresní zastupitelstvo a okresní starosta) a **zemská** (zemský sněm a zemský výbor)
- **Zavedení samosprávy**, existence **dvoukolejnosti**, tradiční duální pojetí **veřejné správy**
- Vznik **státní správy (zeměpanské)**, **byrokracie**
- **Osamostatnění občana**, uznání lidských práv – zavedení správního soudnictví

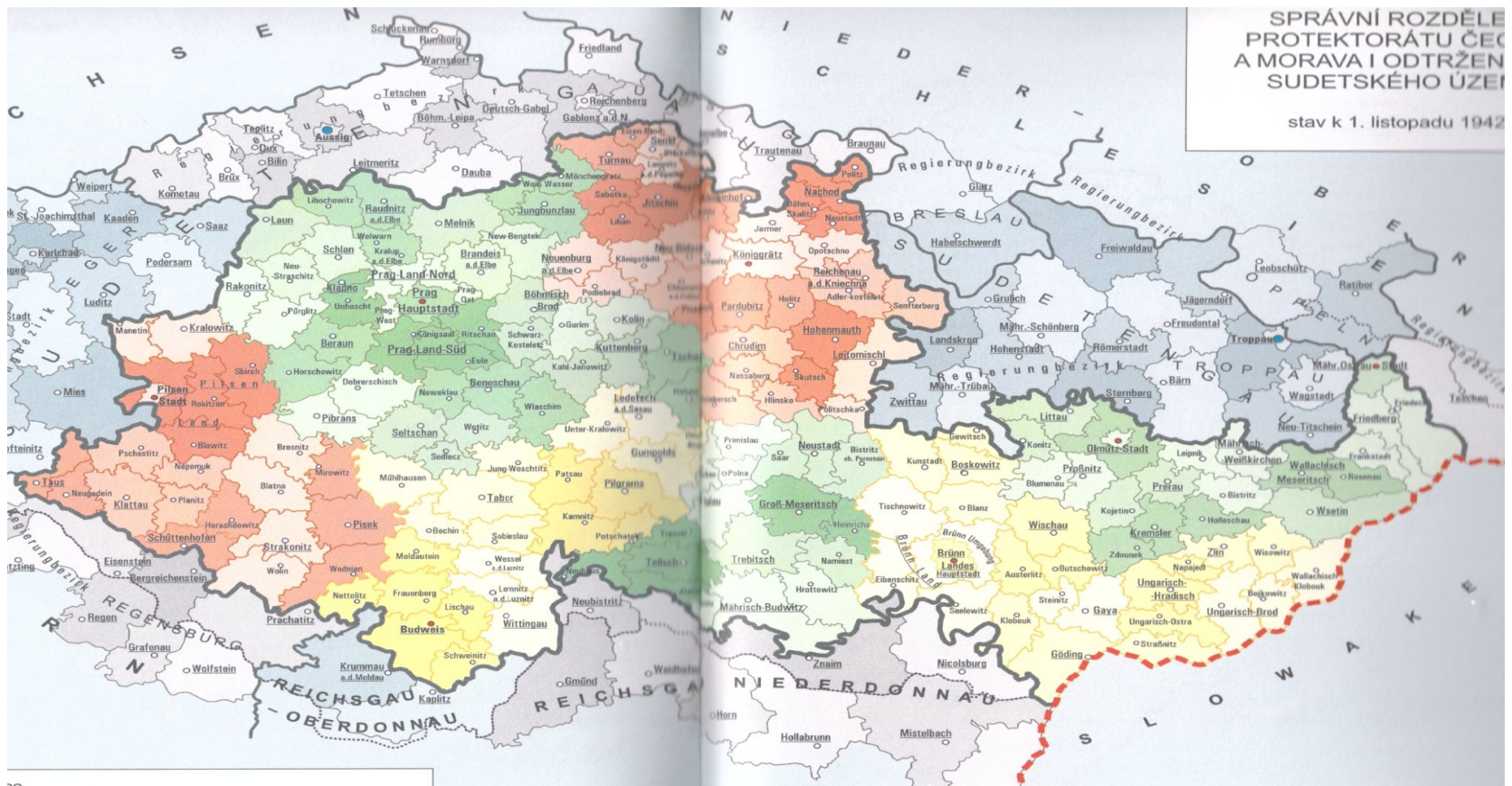
Vývoj veřejné správy za 1. republiky a Protektorátu

- Recepce – organizace Rakouská a Uherská
- Obecní zřízení – obce
- okresy
- 126/1920 Sb. – **župy** (nerealizováno)
- 125/1927 Sb. – **země**, správní reforma (1927) návrat k **zemskému a okresnímu uspořádání**; země (zemský úřad, zemský prezident a zemské zastupitelstvo) a okresy (hejtman, okresní úřad, okresní zastupitelstvo a okresní výbor)
- **Protektorát**: říšské a autonomní (tzv. státní) orgány – dualita, základem tzv. **oberlandráty**, říšský protektor, státní tajemník (státní ministr)

Vývoj veřejné správy za 1. republiky a Protektorátu

Vývoj veřejné správy za 1. republiky a Protektorátu

Vývoj veřejné správy v letech 1945 - 1960

- **Národní výbory** (zastupitelský princip)
- 1945 – 1948 vytvořeny **národní výbory**, nahrazení orgánů obcí národními výbory, zachována samostatná a přenesená působnost x posléze
- Odstranění veřejné správy a nahrazení **státní správou**
- **Centralizace**
- Národní výbory: místní (obce), okresní a krajské, orgány státní správy, **vykonavatelé státní správy**
- Struktura: **okresy – kraje (14) - centrum**

Vývoj veřejné správy v letech 1945 - 1960

Vývoj veřejné správy v letech 1960 - 1990

- Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu (**účinný dodnes!**), § 1 „*Území Republiky československé se dělí na kraje, kraje se dělí na okresy a okresy se dělí na obce a vojenské újezdy.*“
- **Okresy – kraje (7) – centrum**
- vytvoření tzv. **superkrajů**, národní výbory orgány státní moci a státní správy
- Místní/městský národní výbor (**MNV**) – okresní národní výbor (**ONV**) – krajský národní výbor (**KNV**)
- Správní členění uplatňováno nejen pro výkon státní správy, ale i další složky, hospodářství, služby, ...
- 1969 **federace**

Vývoj veřejné správy v letech 1960 - 1990

Reforma veřejné správy

- **Transformace:** hluboké **systemové změny**, změna východisek (souvisí se společenskou transformací)
- **Reforma:** změny z hlediska **organizace a činnosti**, zásadnější povaha nežli běžné a drobné změny, zásah do systému veřejné správy, ve změně organizace, činnosti a personálního základu; **řádná příprava** (cíle) a vyhodnocení; **Teorie reformem** (nauka o správních reformách) – poukazuje na potřebu změn (reformem)
- **Modernizace:** drobné změny, zavádění nových technik, metod, zefektivnění, ..., nesměřuje proti klasickým principům veřejné správy, **dobrá správa a služba veřejnosti**

Reforma veřejné správy

- 1990 obnovení **veřejné správy** (státní správa a samospráva)
- obnovení obecní samosprávy, **navrácení majetku obcím** č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí
- **Reforma územní**
- **Reforma činnosti**
- **Reforma ústřední**

Reforma veřejné správy

- **Územní reforma** (státní správa a samospráva) - **nedokončena**
  1. **fáze:** obnovení **obecní samosprávy**, zrušení národních výborů a jejich nahrazení na okresní úrovni **okresními úřady**, na krajské úrovni zrušeny bez náhrady (ale kraje jako obvody pro státní správu zachovány), ústavní zákon č. 347/1997 Sb. o zřízení VÚSC, **14 krajů pro samosprávu**, zákon č. 128/2000 Sb., o obcích a č. 129/2000 Sb. o krajích (obce a kraje)
  2. **fáze:** ukončení činnosti **okresních úřadů** k 31. 12. 2002, (územní státní správa se všeobecnou působností) přenos jejich agendy na **krajské úřady a obecní úřady** (dělení obecních úřadů na 3 kategorie – „běžný“ obecní úřad, „pověřený“ obecní úřad, obecní úřad s rozšířenou působností)

Reforma veřejné správy

- 1990 - kdy došlo k **obnovení obcí** jako samosprávných celků
- **zrušeny i národní výbory** na všech stupních (tj. místní/městské – okresní – krajské).
- ustavení **okresních úřadů** - představovaly územní úřady státu soustředěné v zásadě pouze na výkon státní správy, které bylo lze označit jako územní orgány státní správy se všeobecnou působností. Na krajské úrovni došlo k odstranění národních výborů bez náhrady.
- Působení souběžně s okresními úřady zvláštní (dekoncentrované) a **specializované orgány státní správy**.
- zřízení Ústavou předvídaných **vyšších územně samosprávných celků** – krajů - ústavní zákon č. 347/1997 Sb., faktickou činnost kraje zahájily po prvních volbách do jejich zastupitelstev
- přenosem působnosti zrušených okresních úřadů na kraje a převážně na **obce s rozšířenou působností** („malé okresy“)

Reforma veřejné správy

Znázornění dvojího krajského členění

Reforma veřejné správy

Územně správní členění České republiky

Reforma veřejné správy

- **Reforma činnosti**
- Zákon č. 349/1999 Sb., o **Veřejném ochránci práv**
- Zákon č. 219/2000 Sb., o **majetku ČR**
- Zákon č. 150/2002 Sb., **soudní řád správní** (znovuobnovení správního soudnictví)
- Zákon č. 312/2002 Sb., o **úřednících ÚSC**
- Zákon č. 500/2004 Sb., **správní řád**
- **Etické kodexy, dobrá správa**

Reforma veřejné správy

- Reforma ústřední správy
- **Oblast státní služby**: zákon č. 218/2002 Sb., služební zákon (nenabyl účinnosti jako celek), nahrazen s účinností od 1. 1. 2015 zákonem č. 234/2014 Sb., o státní službě

Prameny ke studiu (opakování):

- Hendrych, D. Správní věda, 3. vydání, C. H. Beck, 2009, s. 103 – 116 a 54 - 63
- Schelle, K. Dějiny české veřejné správy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 314 s.
- Skulová, S. a kol. Základy správní vědy. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 197 - 208
- Janák, J. a kol. Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha: Lidové noviny, 2005 (využity mapové přílohy pro přednášku)